

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A sárgarépa termesztés őshazája a Földközi-tenger vidéke. Vad alakja a murok, ami gyomnövényként gyakori a réteken. Ezért nem kísérleteznek már soha a magtermesztésével, mert a murok, ha akarják, ha nem, átkeresztezi. Termesztése bizonyítottan minimum 5500 évre nyúlik vissza, mert egyiptomi írások, korai hieroglif emlékek alapján úgy tűnik, hogy a történelem előtti, azaz egyesítetlen Egyiptomban (Nagada-, Tini-, Merimde - kultúra korában) is termesztették már. A görögök és a rómaiak már kétséget kizárólag rendszeresen, és igen nagy kedvvel fogyasztották. Táplálkozási szempontból a benne található A-vitamin (ill. A-provitamin, a karotin) és C- vitamintartalma miatt jelentős. Ezen kívül sok cukrot, ásványi sót, kalciumot, foszfort és vasat tartalmaz. Hidegtűrő növény, ami nekünk fontos, mert a petrezselyemmel úgyszólván egyszerre vethető, és ugyanúgy. Ugyanaz a gondozási, vetési módja. A csírázáshoz és a gyökerek megerősödéséhez sok vizet használ el, de ha már beindult, száraz viszonyok között is szépen fejlődik tovább. A laza szerkezetű, könnyű talajokat kedveli. Akárcsak a petrezselyem, ez is képes elágazni, ha rögöt ér a gyökérvég.

Öt évtized kitérőkkel

„Gróf Wenckheim Rudolf gyakorlattal rendelkező, képzett, jó mezőgazdász volt. A dobozi uradalom gazdasági ügyeit is személyesen intézte. Őt tartották a Wenckheim - örökösök birtokainak kapitalista „reformátorának”. Valóban jó érzékű gazdának bizonyult. Ő rakta le a dobozi uradalom alapjait. A kastély bővítése, a magtár, a versenyistálló, a vadaskert létesítése a nevéhez fűződik. A birtokának élt. A dobozi birtokot, amely ekkor 5784 hold volt, bátyjának gróf Wenckheim Antalnak a fiára, gróf Wenckheim Dénesre hagyta, még 1883-ban. Dénes gróf eddig is itt dolgozott a birtokon, tehát a modern felfogást a termelésről ismerte. Töretlenül azt a munkát folytatta, amit nagybátyja elkezdett. Sőt nemcsak folytatta, hanem merész, újszerű, de anyagilag mindig sikeres vállalkozásokba kezdett. Szakított a régi gazdálkodási elvekkkel. Birtokán belterjes mezőgazdálkodást vezetett be. Csatornákat ásott és 400 holdon öntözte a földjét, ahol belga és holland módra termeltetett az országban elsőként. Dobozon volt ekkor Európa legnagyobb kiterjedésű öntözött rétje. A 13 ezer holdas uradalomból mintagazdaság lett, amelynek tanulmányozására messziről idejártak. A „dobozai módszerről” az akkori szaklapok is sokat írtak. Bevétele megsokszorozódott, jó érzékkel tudta kiválasztani az uradalom „pillérembereit” a gazdatiszteket. Ilyen embere volt Monzpart Ignác is. Az uradalom gondjai mellett a megyei és országos közügyek is élénken érdekelték.

A földreform után az önállóság útján elindult doboziaknak a rendszerbe fektetett bizalma valamivel később rendült meg, mint a városbeli polgároké. Hinni próbáltak abban, hogy például az üzemek államosítása, a munkáspártok egyesülése, a népfrontos választások, az ötéves terv, a tanácsrendszer életbe léptetése és hasonlók az ő javukat szolgálják. A politikai bizalmatlanság és gyanakvás, a kuláküldözés, a „klerikális reakció elleni harc”, a közülük kikerült vezetők önkényeskedése és hasonlók azonban a proletár sorból származó doboziak szemét is felnyitották. Az 1945. és az 1947. évi választásokon még túlnyomórészt „vörös” Doboz népének nagyobb részét a drasztikus törvénytelen ségek a rendszer korábbi támogatóiból annak kritikusaivá, ellenfeleivé változtatták. A dobozi proletárok is ráébredtek, hogy a diktatúra nem az ő hatalmukat, hanem a föléljük kiépített hatalmat fejezi ki. Nagy Imre 1953. júliusi programját ebből következően általános helyeslés és támogatás fogadta. A magángazdálkodás ismét többségbe került a községben. (1955-ben 332 tag 1424 katasztrális holdat művelt csupán a szövetkezet keretei között.)

A jobbágyfelszabadítás hozadéka

Gróf Wenckheim Dénes a gabonatermesztésen kívül további ágazatokban is megreformálta a dobozi birtokán folytatott gazdálkodást. Egyik fontos lépése az ipari növények (kender, len, repce, cukorrépa) termesztésének meghonosítása volt. A sok kézi munkát kívánó répatáblák a sarkadi cukorgyár üzembe helyezése (1911) után szaporodtak meg. (Dénes gróf a gyáralapító fő részvényesek közé tartozott.) 1907-ben elkészült öntözéses kertészete. Az esztendő folyamán mintegy 27 ezer köbméter földet megmozgatva, három-négyezer kubikos nap felhasználásával alakították ki a mintegy kétszáz katasztrális holdas öntözött területet, korszerű berendezéssel, a Körös dobozi oldalán, a hídon átvezető műút közelében. Kezdetben káposztát, utóbb hagymát, uborkát, paradicsomot, paprikát, tököt, zöldséget termesztettek.

Gazdaság és társadalom a XVIII–XIX. században

A doboziak földesuruknak esztendőnként háromszor heti szert (fuvart) szolgáltatnak négy szekérrel és tizenkét gyalogos emberrel. Kilenceddel tartoztak búzából, árpából, zabból, kukoricából, kölesből, mézből, valamint háromszáz csomó dohány, kétszáz fő káposzta, ötven koszorú fokhagyma, nyolc véka vöröshagyma, négyszáz marok kender, két véka répa, egy véka bab, két véka borsó, egy véka lencse, továbbá 25 pár teknősbéka beszolgáltatásával. Az adatok a török korban is meglévő virágzó kertkultúra továbbélésére utalnak.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Több évtizede termelnek zöldséged doboz lakói. Sokáig paprika termelés volt a fő cél, de felváltotta a répa és a petrezselyem termelés. Nyilvánvalóan most is termelnek paprikát ahogy répát és petrezselymet is termeltek paprika szezon idején.

Békési Mihály Tibor Hír6-nak adott interjúja:

Békési Mihály Tibor őstermelő 18 éves kora óta.

A háztáji gazdaság a magyar vidéken akkor virágzott igazán, amikor a parasztember munkaidejében a Termelőszövetkezetben dolgozott, este pedig a saját földjét művelte, saját állatait gondozta.

Ezekben a paradicsomi időkben igazából egyetlen feladata volt a földművesnek, becsületesen elvégezni a munkát, az eredmény gyakorlatilag garantált volt, mert minden terményét el tudta adni, mindent, amit termelt, pénzzé tudott tenni.

További interjúk:

Név: Szabó Lászlóné

Mióta foglalkozik zöldség répa termesztésével?

- Először paprikával foglalkozunk, de most már 15 éve zöldségezünk.

Mikor szokott vetni?

- Januárban már lehet kezdeni a vetés a tél nedvességével.

Hogyan szokta elvetni?

- Régen barázdát húztunk kapával és kézzel, most pedig géppel.

Milyen fajtákat szokott vetni?

- Zöldség: Alba, Bero.

- Répa: Fertődi vörös, Nanti, Vörös óriás.

Milyen munkálatokat szokott elvégezni rajta?

- Kapálunk legalább 3-4 alkalommal.

Mikor szokta szedni?

- A nyolcadikos ballagásra már kezdjük a szedést.
- Területfüggő, de van, amikor ősszel felszedjük és télen is értékesítjük, ekkor már kilóra, vagy benne hagyjuk a földbe, és amikor engedi az idő, szedjük.

Hogyan szokta kategorizálni?

- Külön-külön és vegyesen is.

Mivel szokta összekötni?

- Műanyag rafiával vagy ketlivel.

Hol értékesíti általában?

- A békési piacra viszem általában.

Milyen pletykákat hallott a dobozi zöldségről?

- A dobozi néni árulja a finom dobozi zöldséget.
- A nanti répát nagyon szeretik, mert finom édes.
- A legfinomabb a dobozi zöldség, aminek dobozon van a hazája.

Név: Szatmári Istvánné

Mióta foglalkozik zöldség, répa termesztésével?

- Harminc éve kezdtünk hozzá plusz pénzszerzés céljából.

Mikor szokott vetni?

- Decemberben, januárban, februárban. A decemberi vetés jobb a korai kelés miatt.

Hogyan szokta elvetni?

- Sorhúzóval és kézi vetővel. Régen üvegből csinálták.

Milyen fajtákat szokott vetni?

- Zöldség: berlini félhosszú, alba, most arat, igli.
- Répa: fertődi vörös.

Milyen munkálatokat szokott elvégezni rajta?

- Talajfertőtlenítést és komplex műtrágyával meg szoktuk szórni a földet. Tolizást, egyelést, kapálást, permetezést a bolha, lisztharmat, gombásodás ellen. Amistárt alkalmazunk rozsda ellen.

Mikor szokta szedni?

- Június végén, július elején kezdjük a szedést.

Hogyan szokta kategorizálni?

- 1,2,3, gubacs (kicsi, nagy), vegyes (kicsi, nagy), szálas.

Mivel szokta össze kötni?

- Ketlivel vagy rafiával kötjük.

Hol értékesíti általában?

- Nagybani piacon, Pesten, Debrecenben.

Milyen pletykákat hallott a dobozi zöldségről?

- A dobozi félhosszút szerették az ízvilága miatt, a legfinomabbnak mondták.